

ali pa s protjem pokrijejo ali pa se tudi na čelu z ilovico namažejo. Kolár svoj les v senco spravlja, da se od solnca ne razpoka.

Vidimo, kako tudi pri lesu natora gospodarji in da je treba dobro poznati natorne postavbe vsakemu, ki hoče prav z lesom gospodariti, in da ni vse eno, kje, kako in kadaj da se les seka. Razun teh pripomogljivev, terpežnost in sploh dobroto lesa ohraniti in povikšati, so v novejšem času našli še več reči, po katerih se ta namen doseže, pa so pretežke in preobširne, da bi se dale povsod rabiti in tudi mnogo denarja stanejo.

Janko P. Vijanski,
gojzdnarski akademikar.

Opomin gospodarjem.

Našim kmetovavcom je dobro znano, kako je lani krompir že na polji kali poganjal in celó nove krompirčke nastavljal. Silna vročina in suša ste ga, tako rekoč, pregnale, da že na polji, še sam ne dorašen, je nov sad rodil. To se je pozneje tudi v kletih (hramih) godilo, in vse to je morebiti tudi gnjilobe krivo, ki je letos še le pozneje tu in tam gospodarjem toliko krompirja vzela. Sploh v več krajih ni bil krompir za kuho dosti vreden, ker se mu je vès močec popačil. Naj tedaj letos gospodarji dobro pazijo, da za seme ne bojo takega krompirja jemali, ki je že lani zgodaj kali poganjal; tak krompir je bil pregnan; ni še popolnoma dozorel in je že družega rodil; ne bo tedaj tak za seme nič prida. Svetovali bi gospodarjem tudi, naj se spomladi ne prihitijo s sajenjem krompirja, ker po deževji v jeseni in obilnem snegu pozimi je dobila zemlja veliko moče, zavoljo ktere bode dalje merzla ostala, dokler je pomladansko solnce ne osuši in ogreje pa rodovitne ne naredi.

„Praž. Nov.“

Naravoslovna drobtinica.

Od častitega gospod L. D. so dobile „Novice“ sledeče vprašanje:

„Ali res solnce hodi nektero leto višje, nektero pa nižje, kar se vidi sv. Tomaža dan?“

„Naši kmetje pa to zmeraj bolj terdijo; morebiti le, kakor ovce tam čez plot skočijo, kjer je prva skočila; ali pa so tega res z lastnim poglédom prepričani.“

Po pogovoru z dvema, v teh rečeh zvedenima gospodoma moremo na to vprašanje le-to odgovoriti:

Človeku, kateri to terdi, naj se svetje, da naj na popolnoma ravnovažni (horizontalni) polici ali na oknu, ki je proti solncu obrnjeno, postavi navpično (senkreht) palčico, kake 4 pavce dolgo, in naj vsako leto na sv. Tomaža dan opoldne natanko zaznamva, kako daleč da senca od te palice seže. Če bo ta dan solnce eno leto višje šlo, bo gotovo senca te palčice krajša; če pa nižje, se bo senca podaljšala. Ondi, kamor konec sence vsako leto ta dan seže, naj se z olovko čerta napravi. Al ker bi bilo mogoče, da bi sv. Tomaža dan več let zaporedoma oblačen bil, naj si naš solncoogledec vsaki mesec ali vsakih 14 dni en dan izbere, in naj opoldne vsako leto natanko zaznamva, kako deleč senca palčice seže, zraven naj pa tudi pristavi dan, kdaj je pri vsaki senci čerto narisal. Tako naj skoz kakih 10 let ravná, in gotovo se bo popolnoma prepričal, da je bosa gori imenovana terditev.

Res je sicer po opazkah zvezdoglednih, da dolgost solnca, ako se po kakem oboku ekliptike od spomladanske pičice meri, je to in uno leto za kakošno stopnjaško minuto (Gradminute) krajša ali daljša; al to je tako majhen razloček, da ga proste oči, če bi bile tudi desetkrat orlove, nikdar nikoli zapaziti ne morejo, in le dobro zveden zvezdogled z najostrejšimi drobnogledi ga zasledí. Ako bi solnce res nektero leto nižje nektero višje stalo, bi bili zvezdogledi tako imenitno reč gotovo že zdavnej zapazili in pratike bi nam čudno prikazen ravno tako gotovo ozna-

novale kakor nam oznanujejo do pičice vse druge prememoe na nebu. Tudi iz tega se tedaj vidi, da je misel od nižjega ali višjega solnčnega hoda le zgolj — pomota.

V katerem mescu ljudje navadno najbolj merjó?

Star slovašk pregovor pravi: „Nastal marec, poberaj sa do hrobu starec!“ to je, pride sušec, pripravi se za grob starec. Al ne le starim ljudém je mesec sušec (marci) nevaren, temuč merljivost sploh je ta mesec večja kakor druge mesce. Tako pričajo statistični zapisniki. Od tisoč (tavžent) ljudi, ki leto in dan umerjó, jih umerje (po primeri od 50 let) mesca prosenca (januarja) 101, svečana 97, sušca 102, malega travna 98, vélikega travna 81, rožnika 68, malega serpana 70, vélikega serpana 78, kimovca 75, oktobra 69, listopada 75, grudna 86. Iz te tablice se vidi, da mesca sušca najbolj ljudje merjó, najmanj pa jih umerje v dveh poletnih mescih: mesca rožnika in malega serpana, v jeseni pa mesca oktobra (kozoperska). Merljivost mesca vélikega serpana (avgusta) je pa v primeri s sledečima dvema mescoma večja, česar je huda vročina, veliko delo na polji, zlasti pa nezrelo sadje največ krivo.

„Slov. Nov.“

Ena resnična, druga pa pravlica.

Človek, ki mu serce ni celó zamerznilo za domače reči, se rad spominja tudi v poznejih letih, kar je doživel ali saj slišal v mladosti svoji. Ko sem unidan bral v „Novicah“ od junaških štajarskih žen, mi je živo v spomin prišla prigodba na blejskem jezeru, ko so se pod Francozom tukajšne žene ravno tako serčno obnašale kot njih sestre na dolnjem Štajarskem. Podam jo „Novicam“, zraven pa še neko pravlico.

Serčne Blejke.

Mnogo že se je pisalo od blejskega jezera in njegove okolice v naših „Novicah“. Ni mi pa znano, da bi bil kdo omenil prigodbo, ktera se je godila ondot ob času, ko je bila naša domovina v oblasti Francozov. Naj jo tedaj povem jez, kakor sem jo slišal iz ust svojih rajncih staršev, kateri so sami pričijoči bili in vidili z lastnimi očmi, kar se je godilo.

Bilo je zjutraj, dan sopraznika v postu — leto mi ni znano, zakaj prosti kmet si tega ne vtisne v spomin — ko so bili ljudje sosednih vasi, kakor je na Gorenskem danda-našnji še navadno, se obilno zbrali k sv. maši pri Materi Božji na jezeru. Po maši se podajo v ladije proti domu. Al ko privesljajo blizo ladiša pri kapelici, zapazijo množico francozkih oficirjev, in med njimi enega z vago, s katero so mislili dragocenosti cerkvenega zaklada vagati in berž ko ne med seboj deliti, kakor se je že pri nekterih drugih cerkvah zgodilo. Al komaj domači to zapazijo, kar z enim glasom zavpijejo: „Mater Božjo hočejo oropati, nazaj vozite!“

In v tem hipu se vernejo vse ladije k cerkvi nazaj. Tri junaške žene (imena njih sem pozabil), leté, ko so zaperte vrata s silo odperle, v zvonik, in začnejo plat zvona bítí. To slišati hitijo ženske od vseh strani skupaj, in ob kratkem je bilo ženstva ob jezeru, da se je vse terlo, s kolmi, gnojnimi vilami, cepci, motikami itd. Slišal sem, da so bili možje iz daljnih vasi v ženski obleki od zadaj, posebno pri Zazeru po hribcih in v Nogradu pod gradom, da jim pomagajo, ako bi treba bilo. Al dekleta in žene same se junaško obnašajo. Francozi vidši, da od te strani nič ne opravijo, se urno podajo pod Želičami pod grad proti Ribču, da bi se od te strani pripeljali na otok. Pri ti priloznosti se je posebno nekdanja vlastnica blejskih toplic Burjovka kaj serčno védla; konja nekega Francoza, ki je na vso moč jahal, je za berzdo prijela in mu jo izsnela rekoč: „Stoj! če ne, bo druga“ (njene lastne besede.

kakor mi je sama pripovedovala). Konj, berzde prost, pri ti priči obstane. Pripisala je to pripomoči Matere Božje, misleča, da ženska nikdar nima tolike moči.

Tudi vojak z vago prisopiha pod Nograd (bil je res nekdanj ondi v inograd, in še jez pomnim, da se je ondi pod visoko skalo nahajala rodovitna vinska terta) in že se vrine v neki čoln, kterega še niso odrinili, kar prihití neko pogumno dekle iz Podhama (pripovedovali so, da je bila tako močna, da se 7 korenjakov ni vstrašila), in ko vse kričí: „Z vago ta je že v ladii!“ zavpije junakinja: „Meni ga pokažite; jez mu bom kos!“ In v tem hipu plane v čoln, ga zgrabi in zviije, in v jezero bi ga bila vergla, ako bi ne bil tako milo prosil in obetal, nikdar več priti na jezero.

Al kako malo so bili Francozi mož beseda, so se Blejci kmalo prepričali. Ako se še prav spominjam, so prišli v drugič neko nedeljo, toda so ravno tako malo kakor pervikrat opravili, zakaj bili so Blejci vedno na straži. Prišli so tretjič, kakor se mi zdi, binkoštni torek. Moj oče so imeli ravno za hišo nekaj opraviti, ko pride neki tergovec iz Radoljce, kjer so tudi Francozi stanovali, in jim reče: „Anže! mislim, da ne bomo nič opravili.“ „Jez tudi mislim, da ne“ — mu odgovorijo in urno sekuro v hišo veržejo, za njimi hité, pa od Matija jo, namesto okoli jezera čez (brez zamere) „Kurji drek“ — to je hrib med Matijem in Ševlom — udarijo, tako Francoze prehitijo in na ladiše prehité. Kmali je zopet žensk vse belo, ki se oborožijo tudi s kolmi, na ktere so ribči veliko mrežo na sušilo obešali. Ko Francozi pridejo, jim serčno nasproti stopijo rekoč: „Možje! pervega, ki se bo prederznil v to ladijo stopiti, bomo s kolmi potokle!“ Da so tudi sedaj možje za reservo od zad stali, ni dvomiti.

Tako so junaške dekleta in žene otele cerkev Matere Božje na blejskem jezeru.

Povodna moža bohinskega in blejskega jezera.

Slišal sem v mladosti pripovedovati, da je popotoval iz Bohinja nazaj v svojo domačijo na Mlinu pri blejskem jezeru mož; rekli so mu „Žlinder“. Ko tako po samotnem in dolgočasnem potu skoz „štenge“ korači, se mu pridruži neznan človek čudne podobe. Začneta se meniti to in uno; beseda dá besedo. Naš Blejce, od začetka vès osupnjen, viditi moža neznanne podobe, se oserči in vpraša ptujca, kam da se je namenil? Ta pa mu odgovori: „Jez sem povodni mož bohinskega jezera, in grem po ženo, ktero mi je povodnjak blejskega jezera odpeljal, ko nisem bil doma.“

Da so se pri teh besedah našemu Žlindru hlače tresle, si vsak lahko misli, kateri je kedaj slišal pripovedovati prigodbo od povodnega moža, zakaj veliko hudega se mu je očitalo. Toda pri ti priložnosti je bil bohinski povodnjak prav priljuden. Tako kramljaje se približata jezeru. Preden se ločita, reče povodnjak: „Pridi gledat k jezeru, in, kadar se boj med nama zavolj odpeljane žene uname, vedi: ako kervave pene k verhu priti vidiš, se zame slaba godí; dobro pa, ako vidiš bele priplavati.“ To rekši se z velikim šumom zažene v globočino, kjer se uname boj, in glej! kervave pene prihajajo prot verhu, — zmagal je blejski povodnjak. Stanoval je s svojo ženo v stekleni hiši v globočini.

Tudi se pripoveduje pravlica, da je prihajal blejski povodnjak vsako jutro k „Oravu“ po za groš kruha. Dal je vselej nov groš; kruha mu pa niso dali v roko, ampak so ga vselej na okno položili, kamor je tudi on pokladal groš. Pravili so, da je sam prvi pot, ko je prišel po kruha, Oravki rekel: „Ne dajaj mi kruha iz rok v roko, zakaj, ker nisem keršen, bi ti jo pri ti priči odtergal.“ In tako je vselej kruh z okna jemal.

Na jezeru. *)

Po jezeru
Bliz Triglava
Čolnic plava
Sém ter tjé;
V čolnu glasno
Se prepeva,
Da odmeva,
Od goré.
Mile tice
Po dolinah
In planinah
Se budé;
Ker so čule
Pesem mojo,
Vsako svojo
Zvergolé.

Ribam serca
Vsim igrajo,
Da skakljajo
Nad vodó.
Še valovi
Šepetajo
In šumljajo
Med sabó.
Tukaj Slava
Vence vije,
Serce bije
Nam gorkó!
Čujte gore
In bregovi,
Da sinovi
Slave smo!
Miroslav Vilhar.

Slovenski Leander.

Novela po narodni kranjski povedki.

(Dalje.)

IV.

Že dolgo je minulo leto dní, kar Lupo od Jelke ni ničesa zvedil. Teta jo je odpeljala po morji v južno Talijansko. Antonio je pozvedoval pri vseh klosterskih znancih, al nobeden mu ni vedil drugega povedati, kakor da je stara Močenigovca se s svojo unukinjo podala na božji pot v Maria Loretto. Vendar mu se vse to ni prav verjetno zdelo, in Signor Lupo je mislil terdno, da jo je teta odpeljala, samo, da jo njegovemu pogledu odtegne.

Sklenil je sam, ko šole minejo, se podati v Loretto. Obleče se po romarsko v dolgo sivo haljino in dene širok klobuk na glavo. Z veliko palico v rokah potuje čez Firenco v večni Rim, in ko je pomolil na grobu svetih apostelnov in ogledal staroslavno mesto, potuje po albanski cesti dalje naprej. Cesta je držala skoz vijugasto sotesko. Ko vès zamišljen potuje, začuje naenkrat silni glas: „Na pomoč, na pomoč, v ime Božje in svete device Marije loretanske!“

Pospešuje svoje korake in zagleda kočijo na cesti stati. Vozotaj je že ležal umorjen na zemlji, dva silna roparja pa sta davila dve ženski. Signor Lupo potegne svoj meč, kterega je imel skritega pod romarskim oblačilom, in z silnim mahom udari sedaj po enem in sopet po drugem, da sta se skoro oba roparja na zemlji valjala v svoji kervi.

Potem skoči h kočiji in posadi na zemljo starejo žensko, ktera je hudo omedlevala, ker je močno ranjena bila, in beži k bližnjemu potoku po vode, izpere z bistro vodo rano in jo s svojo rutico zaveže. Mlajša odgerne svoj vel (šlar) — in kakor mila je juterna zarja, tako krasno je bilo lice mladega dekleta; modre oči pa so se svetile kakor juternica in večernica.

„Kdo ste, junaški mladeneč, rešnik mojega življenja?“ — vpraša mlado dekle. — „S čim Vam bodeve povernile blago delo?“

Jaz sem Wolf vitez Šteberski, rojen Slovenec iz Kranjskega. Stariši so me poslali v slavno šolo benečansko, da si tam svoj um izbistim. Moji prijatli me potalijančujejo ter mi pravijo Signor Lupo — in kdo ste Vi prekrasna mila?

„Jaz sem Jelka, hči grajšaka Karlovškega, kraj cerkniškega jezera, ne deleč rojena od Vašega grada.“

„Jelka?“ — zakriči vès osupnjen mladi vitez — „ona Jelka, kateri sem jaz na morji v Benetkah odgovarjal s sladko domačo pesemjo?“

„Vi ste bili oni mladeneč?“ — vpraša vsa ginjena Jelka.

„Da! jaz sem bil tisti pevec, in neskončno srečen sem,

*) Iz zbirke unidan napovedane, da pride kmali na svetlo.